

KALKINMA YOLUNDAKİ ÜLKELERDE KOOPERATİFÇİLİĞİN GELİŞMESİNİ ENGELLEYEN SEBEPLER (*)

André HIRSCHFELD

Çeviren :
Prof. Dr. Akar ÖÇAL

Kooperatifçilik, doğuşundan itibaren, hızlı ve ahenkli gelişmesini etkileyen birçok engelle karşılaşmıştır.

Bu engellerden bazıları, havası, kalkınma seviyesi ve hatta bir bakıma politik, ekonomik ve sosyal rejimi ne olursa olsun, her ülke için söz konusudur.

Ötekiler, aksine, kalkınma yolundaki ülkelere hastır ya da hiç olmazsa bu ülkelerde daha şiddetli olarak ortaya çıkmaktadır.

İşte bu iki çeşit engeli burada tetkik konusu yapacağım.

I — GENEL NİTELİKTEKİ ENGELLER

En önemli sebepler olarak şunları belirtmek gerekir :

a) Ekonomik ve politik çevrenin mukavemeti

Kooperatifçilik, genellikle gelişmekte olduğu ekonomi içinde, bir tekel karakteri arzetmez. Bu sebeple, gelişmesini engelleyen kooperatif şeklinde kurulmayan işletmeler (kamusal ya da özel) ile rekabet halindedir.

(*) «Des obstacles à l'évolution du mouvement coopératif dans les pays en voie de développement», *Revue des Etudes coopératives*, 1966, No. 145 - 146, s. 403 - 415.

Devlet, ideolojik ve ekonomik sebeplerle, kooperatif şeklinde kurulmayan işletmelere bazı imtiyazlar sağlarsa, bu rekabet çok daha şiddetli olarak ortaya çıkar.

Hatta meselâ Hitler Almanyasında olduğu gibi, geçmişte öyle olaylar cereyan etmiştir ki, ülkenin politik makamları bazı çeşit kooperatifçilik hareketlerini devamlı şekilde engellemiş ve onlara hayat hakkı tanımamış ya da mevcut kooperatif işletmelerini, kendi düşünce ve amaçlarına uydurmuştur.

Öteki ülkelerde, kooperatifçilik kapitalizmin tekelci eğilimi ile karşılaşmış ve ekonomik alanda tröst ve kartallere karşı savaşmak zorunda kalmıştır. Onun için zaferle sonuçlanan bu savaşlardan en tanınmış, isveç istihlâk kooperatifçiliğinin, bazı tröst ve kartellere, özellikle hububat, kauçuk, elektrik lâmbası ve yağlı maddeler dalındaki kartel ve tröstlere karşı yaptığı savaştır (1).

b) Finansman yetersizliği

Kooperatifçilik genellikle fakir halk bünyesinde, Dr. Fauquet'in ifadesiyle «küçük ünitelerde» (2) gelişmektedir.

Kooperatifçiliğin maruz bulunduğu bu sermaye yetersizliği her yerde, hatta kooperatifçiliğin dışındaki alanlarda da, söz konusudur. François Bloch-Lainé bu konuda şunları ifade etmektedir : «Kooperatifler kendi özel sermayelerinin, «malî alanlarının», yetersizliğini gidermek zorundadırlar; yetersizlik, ortaklar arasında önemli kapitalistlerin bulunmamasındandır» (3).

Şu halde, kooperatifler, şahıs toplulukları karakterlerine rağmen, ekonomik teşebbüslerdir - temel özelliklerinden biri de esasen budur. Kooperatifler, birçok halde, teknik gelişmenin günden güne daha zorunlu kıldığı yatırımların finansmanı için sabit sermayeye muhtaçdırlar.

(1) *Georges Lasserre* : Coopératives contre cartels et trusts. L'expérience suédoise, deuxième édition, Fédération Nationale des Coopératives de Consommation, Paris 1956.

(2) *Georges Fauquet* : Le Secteur Coopératif. Regards sur le Mouvement Coopératif. Propos liminaires de Maurice Colombain. INSTITUT DES ETUDES COOPERATIVES, Paris, 1965.

(3) *François Bloch-Lainé* : A propos de la «privatisation» du financement des investissements. Coopération, Septembre 1964.

Kooperatiflerin aynı zamanda işletme sermayesine de ihtiyaçları vardır.

Bir kooperatif başlangıçta çok sınırlı malî imkânlarla kurulabilir ve başarılı da olabilir; fakat onun, mevcudiyetini yararlı olarak devam ettirmesi, faaliyet sahasını genişletmesi, büyük malî imkânlara sahip olmasına bağlıdır.

Bazı ülkelerde, bazı özel nitelik arzeden kooperatiflerde, çok nadir olarak da genel kooperatifçilik hareketinde, uygun şartlarla uzun, orta ve kısa vadeli (kamusal çok nadir olarak da özel) dış finansman kaynaklarından yararlanılmaktadır.

Şunu belirtmek gerekir ki, bazen önemli miktarlara ulaşan bu dış finansman, ilgili kooperatif sektörlerde hızlı bir gelişme imkânı yaratmıştır. Fransa'da, bu çeşit gelişmenin en tipik örneği olarak aşağıda isimleri belirtilen tarımsal kooperatifler gösterilebilir : 20. asrın başında şarapçılık kooperatifleri, hububat stoklama kooperatifleri (bu kooperatifler 1936'da, daha sonra Mesleklerarası Hububat Millî Ofisi ismini alan Mesleklerarası Buğday Millî Ofisi şeklinde organize olmuşlardı).

Fakat uzun ve orta vadeli bu imtiyazlı dış finansman genellikle kooperatifçilik hareketinde yer almaz. Kooperatifçilik, bu sebeple, bazı sektörlerde (meselâ başlangıç için büyük yatırım teşebbüslerini gerekli kılan sektörlerde), görünmek imkanından mahrum kalır, bazen de para piyasasından sağladığı meblağlar için ödemek zorunda olduğu çok yüksek faiz sebebiyle, ağır malî yük yüzünden, elverişsiz bir durum içinde bulunur.

Sermaye yokluğu, münakaşasız kalkınma yolundaki ülkelerdeki kooperatifçiliğin gelişmesini yavaşlatan temel sebeplerden birini teşvik etmektedir. Bu durum aşağı yukarı geneldir ve özellikle FAO tarafından yapılan çok yeni bir inceleme sonucunda kesinlikle ortaya çıkmıştır. Irak, Hindistan, Seylan, Malazya, Somali, Tanganika, Fildişi Sahili, Lüblan ve nihayet Birleşik Arap Cumhuriyetinde çeşitli uzmanlarca yerinde yapılan anketlere dayanılarak hazırlanan bir raporda şunlar ifade edilmektedir : «Modern istihsal metotlarının sağladığı üstünlüklerden yararlanmak niyetinin zayıf kalmasından ayrı olarak, vasat tarımcı, tasarruf sayesinde sermaye yaratmağa muktedir olmadığı gibi onu yapmanın bilincine de ermiş değildir. Buradan genellikle şu sonuca ulaşılır ki, kooperatifçilik, sınırlı malî imkânlardan yararlanan bir kolektif ferdi işletme de-

ğil, fakat bütün imkânlardan mahrum bir ferdi işletmedir. Şu husus açıktır ki, düşünce ve bir kooperatifçilik sisteminin yaratılmasındaki temel şartları sağlamak bakımından gerekli kaynak yokluğu sebebiyle şirketler, mecburen, malî yönden zayıf olacaklardır» (4).

c) Eleman yetersizliği

Kooperatifçilikte, daha fazla olmasa bile finansman yetersizliği kadar önemli olan bir sebep de, kalifiye eleman yetersizliğidir.

Gerçekten, kooperatifçiliğin yerleşmesi ve gelişmesi, aşağıda belirteceğimiz iki sebep dolayısıyla, kalifiye eleman sorunu ile de yakından ilgilidir :

Her şeyden önce kooperatiflerin ekonomik işletme olmaları bakımından, kalifiye elemana şiddetle ihtiyaçları vardır.

Bazı sektörlerde -meselâ istihsal, imalât, dağıtım gibi-, tekniğin hızla ve büyük ölçüde gelişmesi, bütün işletmeler için sorumluluğu üzerine alabilecek, kalifiye personeli günden güne gerekli kılmaktadır. Kooperatifin malî ve muhasebeye ilişkin sorunlarının çözümü ile görevlendirilecek personelin de kalifiye elemanlardan olması zorunludur.

Öte yandan, bir kooperatifin ekonomik ve sosyal alanlardaki görevini tam anlamıyla yapabilmesi (5), ortaklarının büyük bir kısmının faaliyetlerinden yararlanabilmesi için, ortakların eğitiminin gerçekleştirilmesi ve sistematik bir şekilde bu eğitimin sürdürülmesi zorunludur.

Nihayet önemli kooperatifler çıkarıcı davranışları uzaklaştırmak ve başarılı olmak istiyorlarsa, kooperatif teşebbüslere has özel sorunları bilen ve kooperatif idealinin taraftarı olmanın gerektirdiği vasıflara malik, birçok sektörde görev yapabilecek kimseleri istihdam etmelidirler.

(4) Le Crédit Agricole par l'intermédiaire des coopératives et autres institutions. Organisation des Nations Unies pour l'Alimentation et l'Agriculture, Rome, 1966.

(5) Bu konuda bkz. *André Hirschfeld*: Rôle des coopératives agricoles dans la réalisation des plans de développement économique dans les pays d'Afrique Noire et à Madagascar, Revue des Etudes Coopératives, No. 129, 3 e trim. 1962.

Şüphesiz, iktisaden az çok gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda, kamusal iktidar ya da yüksek kooperatifçilik kurulları (milli birlikler ya da millî federasyonlar), vasat ya da yüksek seviyede kadrolar teşkil etmişlerdir.

Fakat, bu kadroların teşkili, kalite, kantite veya hem katile hem de kantite bakımından, daima yetersiz kalmaktadır.

Hatta bazen bunlardan tamamen yoksun bulunmaktadırlar.

Bu sebeple, çok nadir bazı istisnalar haricinde, kalifiye eleman yetersizliğinin, kooperatifçiliğin uygun bir şekilde gelişmesine ciddi bir engel teşkil ettiğinde şüphe yoktur.

Bu yetersizlik, iktisaden kalkınma yolundaki ülkelerde, birçok seneden beri, açıkça hissedilmiş ve milletlerarası seviyede ve coğrafik yönden daha sınırlı alanlar içinde, bazı tedbirler alınmış, kamusal ya da özel nitelik taşıyan teşebbüslerde bulunulmuştur.

Kadroların teşkili zaruri, fakat çok güç ve maalesef genellikle çok sınırlıdır. Gerçekten, Charles-Henri Barbier, CECIOS'ca 1962 Ekiminde Roma düzenlenen konferansta şunları ifade etmiştir : «Afrika, Asya ve Latin Amerika'nın hâlâ % 70'i ya da daha fazlası okuma-yazma bilmemektedir (...). İstense de istenirse de, mevcut imkânlarla yetinmek ve bizde bir kalifiye işçinin yapabileceği şeyi ancak yapabileni sorumlu seviyesine yükseltmek gerekir» (6).

II. AZ GELİŞMİŞLİK DURUMUNA BAĞLI SEBEPLER

Çeşitli derecelerde dahi olsa kalkınma yolundaki ülkelerde, yukarıda hatırlatılan sebeplere bazı özel nitelik taşıyanlar daha eklenir ve bunlar kooperatifçiliğin gelişmesinin bazen önemli derecede yavaşlamasına yol açarlar.

Bu sebepler çeşitlidir.

a) Sosyolojik sebepler

Bu ülkelerde, tamamen tarıma dayalı bir cemiyet söz konusu

(6) *Charles Henri Barbier* : La formation des cadres intermédiaires dans des pays en voie de développement. Union Suisse des Coopératives de Consommation, Bâle, 1963.

olsa bile, kalkınmayı engelleyen bazı sebepler vardır ki, bunlar kooperatifçiliği başarısızlığa uğratabilecek bir güce sahiptirler.

Her şeyden önce, kooperatifçiliğin gelişmesi fikri birtakım engeller karşısındadır. Genellikle az beslenmiş, bakımsız, okuma-yazma bilmeyen bir köylüyü, ekonomik ve sosyal rolünü ve iradi olarak gireceği bir topluluktaki sorumluluklarını bilerek, bir kooperatife ortak yapmak kolay bir iş değildir.

Buna geniş ailenin, kabilenin ve özellikle gelenek ve göreneklerin tesirleri de eklenirse, bu iş çok daha güçleşmiş olur.

Bu konuda Michel Legris (?), Kamerun ve Ortaafrika Cumhuriyetine yaptığı bir geziden sonra şunları yazmıştı : «Zihni alışkanlıklar, örf ve adetler, eskiye bağlılık ve hatta yaşamak sevinci, iknada gerçekten büyük engel teşkil ederler.

Kamerun'da, Milletlerarası Zirai Kalkınma Şirketi elemanları, kümes inşaatını tavsiye ettikleri zaman, Obala bölgesinin şu eski inançları ile karşılaşmışlardı : «Yumurta mı? yumurta yemek insanı güçten düşürür». Bir Afrikalı için yüz karalarının en kötüsü.

Aynı avrupalılar bir yaşlı köylüye bir sapanı bir eşekle çekmenin üstünlüklerini göstermek istedikleri zaman, «müslümanlar, eşeklerin arkasında yürüyenler Foulbés'lerdir, Bantous'lar Foulbés olmak istemezler, bu sebeple de bir Boatou bir eşiği takip edemez diye cevap vermişlerdi».

Gelişmeye karşı da bir şüphe söz konusudur : «Bugünün bütün hastalıklarının sebebi gelişmededir. Eskiden yorgansız uyunurdu. Ateş ise bilinmiyordu». Bu sözleri sarfeden eskiler, bedduada da bulunuyorlardı.

Kadınlar da ananelerine bağlıdırlar : «Büyüklerim de böyle yapıyorlardı ve iyi yaşıyorlardı. Niçin onlar gibi yapmayalım?».

Siyah, sarı, beyaz olsun bütün köylüler aynı durumdadır : kuşkuludurlar. Herbiri önce «yeni metotların» komşularına verdiği şeyleri görmek istemektedir.

Kalkınma yolunda olan ülkelerden herhangi birinin küçük tarım işletmecisi bir kooperatife serbestec girerken, kooperatifin ça-

(7) *Michel Legris* : Développement agricole et Paysans noirs, Le Monde, 10-11 février 1966.

lışmasını engeleyecek nitelik taşıyan ananelerin bu ağır yükünden derhal kurtulamaz.

İktisaden gelişme yolunda olan ülkelerde kooperatifler, uzaklaştırmağa her zaman muktedir olamadıkları ve her halde gelişmeleri için bir engel teşkil eden baskıcı eski sosyo-ekonomik bünyenin de tesiri altındadırlar.

Bunlar arasında ilk sırada arazi rejimi yer almaktadır.

Meselâ bu rejim, kredi kooperatiflerinin kurulmasını, imkân-sızlaştırmasa bile, çok güçleştirmektedir.

Bu konuda şunları belirtmek isteriz : «Afrika, Asya ve Latin Amerika'nın bazı bölgelerinde hâlâ değerini muhafaza eden geleneksel arazi rejimi, genellikle toprağın devrini engellemektedir. Özellikle Afrika'da, toprağın çok büyük bir kısmı kabilelere ya da çok küçük jenealojik gruplara aittir ve hâlâ ferdi mülkiyet hakkı söz konusu değildir. Arazi üzerindeki bu kollektif hak devredilemez ve azaltılamaz.

Hatta ferdi toprak mülkiyetinin üstünde olan ve jenealojik ya da toprağa bağlı gruplara tanınan bazı haklar o kadar kuvvetlidir ki, bu ferdi hakların rehnedilmesinin çok sınırlı bir değeri olabilir ve bu da kredi müesseseleri için söz konusudur» (8).

Aynı şekilde, tarımcılarının çoğunluğunun, baskıcı bir yarıcılık rejimine tâbi yarıcılar olarak çalıştığı bölgelerde, tarımcıların tarımsal ürünlerin satışı için kurulan kooperatiflere katılma imkânları da azdır. Toprak sahipleri, üstünlüklerden toprağı bizzat işleyenlere nazaran daha ziyade istifade ederler.

Bunlardan ayrı olarak, birçok köyde faaliyet gösteren tefeci tacirleri de belirtmek gerekir. Kooperatiflerin kurulmasından önce çok güçlü olan bu kimseler, kooperatiflerin faaliyetlerini engellemeğe çalışmakta ya da, halka nazaran daha bilgili ya da daha az titiz olmaları sebebiyle, kooperatiflere nüfus ederek onları kendi yararlarına idare etmektedirler. Nihayet, kooperatiflerin, kuruluşlarını müteakip, bazı köylülerin, sosyal otoriteleri, servet durumları hatta eğitim durumları, okuma-yazma bilmeyen ve genellikle aynı yetki ve başkaldırmak arzusuna sahip olmayan fakir ortaklara

(8) Le Crédit Agricole par l'intermédiaire des coopératives et autres institutions, Opus. cité.

hükmetmek imkânını veren bazı politik ve dini «şefler» yararına faaliyet göstermesi de mümkündür.

Bu konuda Daniel Thorner, Hindistanda yaptığı bir ankete dayanarak şunları yazmaktadır : «Madras devletinin Salem bölgesinde, kooperatifçilik konusundaki çalışmaları herkes tarafından bilinen bir tek aile, bir nesil boyunca kooperatifçiliği elinde tutmuştur. 1959'da, bu ailenin bir ferdi, altı kooperatifin başkanı ve birçoklarının da müdürü idi. Bölgedeki kooperatifçilik hareketi kendisinin hayatından daha uzun bir devreyi kapsayacak nitelik taşııyordu. Mysore devleti, kooperatifler de dahil olmak üzere, köyün faaliyetlerini kontrolleri altında tutan tip aileler de bulmuştu: Bunlar Mukheystaru'lar, «her yerde hazır ve nazır olan mahalli kişilerdi». Söz konusu kimseler Hindistan'da, çeşitli derecelerde, aynı zamanda mülk sahibi, tacir, tefeci mahalli memur olarak, her zaman faaliyet göstermişlerdi. Mukheystaru'lar genellikle kooperatiflerin kurulmasına karşı çıkmışlardır. Fakat bir kooperatif kurulunca, derhal ona dahil olmakta ve kooperatifi kendi yararlarına olarak idare edebilmek için, idareye hakim olmaktadır» (9).

Senegal'de hakim olarak görev yapan J. Fouquet, bir incelemesinde (10), Senegal'de 1950-1955 yılları arasında gittikçe artan kooperatiflerin başarısızlıklarını belirttikten sonra, şunları ifade etmektedir : «Bu çeşit teşekküllerin bir kısmının politik hale getirilmesi ve bazılarının elde edilmesi, onlara kooperatifçilik fikri ile kabili telif olmayan bir karakter vermektedir».

Sosyolojik nitelik taşıyan bu sebeplere, maalesef, kamusal iktidarca, genellikle iyi niyetle, kooperatiflerin önceden saptanan coğrafik bölgelerde veya belli ekonomik sektörlerde kurulmasını hallerinde yapılan hataları da ilâve etmek gerekir.

b) Kooperatif politikasının uygulanmasındaki hatalar

Bu hatalar çeşitlidir ve sayısızdır. Bununla beraber, onları aşağıdaki gibi beş kısma ayırmak mümkündür :

(9) *Daniel Thorner* : Les coopératives agricoles aux Indes. Rapport d'Enquête. Bureau d'Etudes Coopératives et Communautaires, Paris, 1964.

(10) *Joseph Fouquet* : La Traité des Arachides dans les pays de Kaolck et ses conséquences économiques, sociales et juridiques. Centre IFAN, Sénégal, Saint-Louis du Sénégal, 1958.

1. Kooperatifçiliğin yayılmasındaki çabukluk

Çabukluk, işlenen hataların en şumullüsüdür; bu durum genellikle ciddi sonuçlar doğurur.

Eski kolonici ülkelerin ortaya koydukları ekonomik yapının ortadan kaldırılması ve altyapı yokluğu, zaman kaybedilmemesinin gerekli olduğunu, şüphesiz ifade etmektedir.

Fakat, kooperatif formulünün sosyal ve ekonomik üstünlüklerine kendilerini kaptıran ekonomik kalkınma yolundaki birçok ülkenin idarecileri, hızlı hareket etmek yolunu tutmuşlar ve bu türlü çalışmalar için hazırlıklı olmayan kimselere önemli kooperatiflerin sorumluluğunu vermişlerdir. Şunu belirtelim ki, çok yönlü kooperatiflerin idaresi özellikle büyük güçlük arz etmektedir.

Gerçekte, kooperatifler «kâğıt üzerinde» idare edilmektedirler.

Yeterli malî imkân, eksiksiz malzeme ve özellikle namuslu, ehil ve kalifiye idareci yokluğu sebebiyle birçok kooperatif yaşama imkânına kavuşamamış ve geçici olarak faaliyette bulunabilmişlerdir.

Kooperatif metotlara göre yetişmiş ehil eleman yokluğu sebebiyle kooperatifçilik eğitimine teşebbüs edilememiş ve kooperatif hareketinin öncüleri tarafından istenen fikri değişiklik gerçekleştirilememiştir (11).

Bu durumun ortaya çıkardığı en önemli sonuç, kooperatifçilikten beklediklerini bulamayan esnaf, balıkçı ve tarımcıların, ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerindeki en iyi metotlardan biri olan bu harekete karşı olan itimatlarını çok çabuk bir şekilde yitirmeleri ve yeni bir kooperatif hareketine karşı pek olumlu davranmamalarıdır. Hatta şunu da ilâve edelim ki, teşebbüs, olumlu sonuçların en kısa zamanda alınmasına imkân verebilecek nitelikte de olsa, bu tutumlarını sürdürmektedirler.

2. Kurulacak kooperatif yapının bilinmemesi

Bu konuda, genellikle, farklı hatalar işlenmektedir.

Önce, çok özel kooperatifler (kredi ya da tarımsal ürünleri pazarlama) kurulmakta, fakat bunlar tarımcıları baskıcı ekonomik

(11) Bu konuda bkz. *Roger Granger* : Problèmes généraux du mouvement coopératif dans les pays en voie de développement, Annales Malgaches, Université de Madagascar.

gücün ve pirinç, tuz gibi ürünlerin dağıtıcısı ve tarım ürünlerinin toplayıcısı durumunda olan köy tefeçilerinin baskıcı ekonomik tesirlerinden tamamen kurtaramamaktadır.

Kooperatif ortakları, bu sebep dolayısıyla, bu baskıcı ekonomik güçlerden tamamen kurtulmak için yapılan ciddi çalışmalardan sonra bile, kooperatiften ayrılmaya mecbur kalmışlar ve kesin olarak kurtulduklarını sandıkları boyunduruk altına tekrar girmişlerdir.

Öte yandan, sayısız kooperatif kurulması, ortakları, faydasını ve işlemlerini anlamağa muktedir olmadıkları bir sürü karışık işlem içine atmış bulunmaktadır.

Hatta, tehlike arzeden iktisadî politikaya ilişkin sebepler yüzünden, doktrinde bile, nispeten kolay olan kooperatif formülleri, daha çok başka formüller lehine olarak terkedilmiştir.

Bu konuda, Samir Amin, Gine'deki tecrübelerine dayanarak şunları ifade etmektedir : «Kooperatifçilik, gelişmenin kontrolü vasıtası olarak kullanılabilir. Fakat, bu halde sadece geleneksel sosyal ve ailevi baskıdan kurtulan dinamik küçük üreticilerin serbestçe girebileceği, «alt seviyede» bir kooperatif söz konusu olur, yoksa bir gerçek istihsal kooperatifi düşünülemez» (12).

3. *Devletin kooperatifçiliğe kesin ve devamlı müdahalesi*

Şüphesiz, kalkınma yolundaki ülkelerde, kamusal iktidarın, kooperatifçiliğe müdahale etmesi ve bu konudaki ilk hareketleri denetlemesi zaruridir.

Fakat devamlı ve ağır bir dış müdahale, kooperatif işletmenin temel kıymetlerinden birini, yaratıcı espriyi, aktif karşılıklı yardım isteğini, «kendi kendine yardım» düşüncesini körletmek tehlikesini doğurur.

(12) *Samir Amin* : Trois expériences africaines de développement «Le Mali, La Guinée et le Ghana», Etudes «Tiers Monde», Presses Universitaires de France, Paris, 1965. Ayrıca bkz; Gine hakkında, *René Dumont* : Reconversion de l'Economie agricole en Guinée, en Côte-d'Ivoire et au Mali, Etudes «Tiers Monde», Presses Universitaires de France, Paris, 1962; *André Hirschfeld* : Le rôle du Mouvement Coopératif dans la commercialisation de la banane en République de Guinée, Revue des Etudes Coopératives, No. 143, 1 er trimestre 1966.

Daniel Thorner, 1958 Aralığı ile 1959 Haziranı arasında Hindistanda cari tarımsal kooperatifçiliğe ilişkin olarak yaptığı tenkitinde şunları ifade etmektedir : «Bazı bölgelerde, hükümetin kooperatifin idaresindeki rolü o kadar önemlidir ki, ortaklar şirketleri kendilerinin değil fakat devletin bir vasıtası olarak telâkki etmektedirler. Kooperatifler, kendilerine, devlet fonlarını ödünç vermekle meşgul birer müessese olarak görünmektedir. Pradesş Madhya devletinin Sehorc bölgesinde, başkan ve sekreter bana ödünç verilen meblâğların tahsilini kolaylaştırdığı için bu intibayı devam ettirdiklerini teyit etti. Hatta, Trivandrum yakınında tanınmış bir şirkette, ortaklara şirketten alınan fonların hükümetçe tahsis edildiği düşüncesi aşılacaktır; bu çeşit ödünç paraları ifade etmek üzere kullanılan ibare ise, «hükümet borcu» dur ⁽¹³⁾.

Bununla beraber, köylüler genellikle mahalli de olsa İdareye karşı bir itimatsızlık duymaktadırlar.

Öte yandan, bu şekilde karışıklık, ki genellikle mevcuttur-, ortaklar arasında, şahsi gayretleri asgariye indirmek ve herşeyi devletten beklemek düşüncesini doğurmuştur. Halbuki kalkınma, bunun aksine, herkesin amansız şekilde çalışmasını, şahsi sorumluluğu ve kollektif fedekârlıkların mevcudiyetini gerekli kılar.

4. Kooperatifçiliğin politikaya sokulması

Devletin müdahalesinin ortaya çıkardığı bir başka tehlike, kooperatifçiliğe politikanın sokulması, kooperatifçilikle politik faaliyetlerin birbirine karıştırılmasıdır.

Şüphesiz, bir ya birkaç politik partinin aracılığıyla, kooperatif kurma gayretleri, çok yararlı olur. Fakat, birçok yeni devlette herşeyi politikaya tâbi kılma yolunda kötü bir tutum söz konusudur.

Bununla beraber, kooperatifçiliğin aşırı derecede politikaya itilmesinin sakıncaları her yerde az çok söz konusudur ve bunlar uzun zamandanberi bilinmektedir, zira kooperatifçilik her şeyden önce karşılıklı yardımdan doğan birliğe istinad ettiği halde, politika ekseriye bölünmenin faktörüdür.

(13) Daniel Thorner : Les coopératives agricoles aux Indes, Rapport d'Enquête, opus. cité.

Asya ve Afrika'da günden güne çoğalan tek partili ülkelerin liderleri bile, kooperatifçiliğin dini ve politik tarafsızlığı prensibini tanımakta yarar görmektedirler. Genellikle politik baskılar kooperatiflerin normal çalışmasına mani olmaktadır. Meselâ kooperatifler nüfuslu politik kişi tarafından getirilen kötü malları almaya, partinin nüfuslu üyelerine gereksiz ödünç vermeğe mecbur bırakılmakta ya da çeşitli sebeplerle, parti kartına sahip olmamasına rağmen kooperatifçilikten anlayan kimselerin yetki ve çalışmalarından, yararlanılmamaktadır.

5. *Kooperatifçilik ile öteki kalkınma usulleri arasında işbirliği eksikliği*

Kooperatifçilik ile öteki kalkınma usulleri arasındaki işbirliğinin eksik olması iki şekilde tezahür eder.

Önce, kooperatifçilik konusundaki yetkiler, genellikle, tarımı, balıkçılığı esnafları ilgilendiren yetkilere karşı düşmektedir. Faaliyetler çatışmakta ve hatta bazen birbirini yok etmektedir.

Kooperatifçilikle ilgili milli alandaki yetkiler genellikle bakanlıklar ya da dağınık düzende çalışan servisler arasında taksim edilmiştir.

Hatta, kooperatifçilik bir tek yere bağlanmış bile olsa (meselâ kooperatifçilik bakanlığı gibi), bu bakanlık, işlemleri kooperatifçilik üzerinde büyük tesir yapabilecek öteki idari mercilerin çalışmaları ile kafi derecede irtibat kuramamaktadır (meselâ maliye bakanlığı ya da kalkınma planlarının tatbiki ya da hazırlanması ile görevli bakanlıklarla).

Fakat, mahallî seviyede gerçekleştirilen planlar konusunda yürütülen çalışmalar arasında işbirliğinin bulunmaması, özellikle tarımsal muhitte daha üzücü sonuçların doğmasına sebep olmaktadır.

Resmî kurumlar artar, verimli başlangıç çalışmaları birbiriyle çatışır, birbiriyle karışır.

Bütün bu olaylar karşısında insan tereddüt edebilir ve genellikle ne doğrudan menfaati ne de nihai amacı kavrayamaz ya da teşebbüsü reddeder veya düzensiz, kısır mecburi çabalardan sonra, eski gevşekliğine döner.

SONUÇ

Buraya kadar olan açıklamalarımla, kooperatifçiliğin, gerek kuruluşu sırasında gerek uygulanması esnasında önce ekonomik ve sosyal kalkınma seviyeleri ne durumda olursa olsun, bütün ülkelerde, daha sonra da, özellikle çeşitli sebeplerle ekonomilerinin gelişmesi geçikmiş ülkelerde, karşılaştığı başlıca engelleri hatırlatmaya ve açıklamaya gayret gösterdim.

Bu engellere daha önce yapılan incelemelerde kısmen ya da tamamen temas edilmiş bulunmaktadır. Ben, dünyada çeşitli vesilelerle yapılan çalışmalarını göz önünde tutarak, konunun önemini ortaya koymaya çalıştım.

Bütün bunlar yeni teşebbüsleri önleyecek nitelikte midir?

Benim kanaatıma göre, aşağıda belirteceğim sebepler dolayısıyla, bu mümkün görülmemektedir.

İlk olarak, uzun zamandan beri ve eskiden olduğundan daha açık bir şekilde, birkaç hafta önce Cenevre'de şu husus kabul edilmiştir ki, «kooperatiflerin kurulması ve gelişmesi, kalkınma yolundaki ülkelerde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın ve beşeri gelişmenin önemli faktörlerinden biri olarak telâkki edilmelidir» (14).

İkincisi ve belki de daha önemlisi şudur ki, kooperatif metotları genellikle onlara pek aşina olmayan, uygulama güçlüklerini pek iyi bir şekilde takdir edemeyen kimselerce uygulanmıştır.

Bu sebeple, Maurice Colombain, bir dergide, birkaç sene önce şunları ifade etmişti : «Kooperatifçilik, niteliğinin gereklerini ve imkânlarını bilen ve onlara göre uygulama yapmak isteyen kimselere üstünlerinden yararlanmak iskânını verir; hiç kimse, hiçbir zaman buna muvaffak olamamıştır, oyun kaidelerini bilmeksizin ve kabul etmeksizin hiçbir kimse bunda muvaffak olamaz.

Başarısızlıkların büyük bir kısmının temel orijinal sebebi, yakından incelenirse, muhakkak surette teşebbüs fikrinin yokluğu, her zaman sağlamlık, disiplin ya da cesaretin bulunmaması değildir. Bunlardan birinin mevcudiyeti belki söz konusu olabilir; fakat temel sebep, ne şekilde olursa olsun, genellikle cehalettir.

(14) Bu konuda bkz. la recommandation adoptée à l'occasion de la cinquième session de la Conférence Internationale du Travail à Genève, recommandation reproduite en annexe de l'étude de D. Rosenthal.

Hatta, kooperatificiliğin en korkulu rakibi ne rakabet ne de imtiyazlı durumu tehdit edilen kimsenin düşmanca hareketleridir. En korkulu rakip yine cehalet, uygulayıcıların ve hatta görevlilerin formasyon eksikliği ve cehaletleridir» (15).

Bununla beraber, genellikle birçok ülkede, kooperatifçilik eğitim çalışmalarının, özellikle bu alanda beliren büyük ihtiyaçların çok önemli seviyede olmasına rağmen, yetersiz olduğu şüphesizdir.

Şu halde her yerde, «kooperatifçilerin yaratılmasından», Colombain'in ifadesiyle, uygulanacak metotları, «oyun kaideleri»ni bilen ve başarı yolundaki engelleri aşabilecek olan kooperatifçiler yaratmaktan başka çare yoktur.

Bu satırların geleceğin kooperatifçisine, bu türlü bilgileri kazanmasında yardımcı olabilmesini dilerim.